

Fråga om länsrättens utredningsansvar när det i ett mål om vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM, saknades ett sådant läkarintyg som avses i 9 § LVM

Initiativet

Socialnämnden i Burlövs kommun ansökte den 18 augusti 2008 hos dåvarande Länsrätten i Skåne län om att AA skulle beredas vård med stöd av LVM. AA medgav socialnämndens ansökan. Länsrätten beslutade i en dom den 2 september 2008 att AA skulle beredas sådan vård.

AA överklagade domen till Kammarrätten i Göteborg. Den 1 oktober 2008 ingav socialnämnden till bl.a. behandlingshemmet Runnagården, där AA då var placerad, ett yttrande som var undertecknat av nämndens ordförande. I yttrandet angavs bl.a. att ”med hänsyn till de nya uppgifter som inkom från bl.a. läkare BB har socialtjänsten i Burlövs kommun ingen invändning mot att LVM-hemmet Runnagården låter placering enligt LVM upphöra”.

I en dom den 6 oktober 2008 biföll kammarrätten AA:s överklagande på så sätt att rätten avlog socialnämndens ansökan om vård.

I en anmälan till JO framförde CC klagomål mot behandlingshemmet Runnagården (JO:s dnr 2076-2009). Klagomålen gällde att behandlingshemmet inte skrev ut AA från hemmet trots att Socialnämnden i Burlövs kommun hade tagit tillbaka sin ansökan om LVM-vård av henne och det inte fanns något läkarintyg till stöd för sådan vård.

Eftersom Statens institutionsstyrelse hade prövat CC:s klagomål mot behandlingshemmet fann JO inte skäl att för egen del vidta någon åtgärd i ärendet (JO:s beslut den 3 juli 2009).

I ärendet hade handlingar från bl.a. Socialnämnden i Burlövs kommun och Länsrätten i Skåne län inforrats och granskats. Därvid framkom att socialnämnden hade ansökt om att AA skulle beredas vård enligt LVM utan att till sin ansökan foga ett läkarintyg enligt 9 § LVM. Vidare framkom att länsrätten därefter, utan att inhämta ett läkarintyg, hade bifallit nämndens ansökan.

Med anledning av vad som framkommit beslutade JO att inleda ett initiativvärende mot Länsrätten i Skåne län som anmodades att göra en utredning och yttra sig över vilka överväganden som gjordes i anledning av att det i målet saknades ett sådant läkarintyg som avses i 9 § LVM.

JO beslutade även att på eget initiativ utreda varför Socialnämnden i Burlövs kommun inte hade förordnat om läkarundersökning av AA (JO:s dnr 3713-09).

Utredning

Länsrätten i Skåne län gav som remissvar in ett yttrande upprättat av rådmannen DD. I yttrandet anfördes följande.

Efter genomgång av handlingarna i länsrättens akt i mål nr 8799-08, som rekviderats från Kammarrätten i Göteborg, har jag följande att anföra.

Enligt 9 § LVM ska socialnämnden, när en utredning har inletts, besluta om läkarundersökning av missbrukaren om det inte är uppenbart obehövt. Ett läkarintyg med anledning av en sådan undersökning ska enligt 11 § samma lag fogas till socialnämndens ansökan om vård till länsrätten. Om ansökan inte innehåller ett sådant läkarintyg, eller om det behövs av något annat skäl, får rätten besluta om läkarundersökning.

Av materialet i länsrättens akt framgår inte att Socialnämnden i Burlövs kommun har beslutat om läkarundersökning enligt 9 § LVM. Nämndens ansökan till länsrätten om att AA ska ges vård enligt LVM, inkommen den 18 augusti 2008, innehåller inte heller något läkarintyg utfärdat med anledning av en sådan undersökning. Till sin ansökan bifogade socialnämnden dock ett läkarutlåtande från den 2 juli 2008, utfärdat av överläkare BB, Division psykiatri, Universitetssjukhuset i Lund. Av detta utlåtande, som var anledningen till att en utredning enligt LVM inleddes, framgår att AA hade såväl svåra alkoholproblem som en komplex och svår psykiatrisk problembild, vilket innebar stor risk för att hon kunde skada sig själv allvarligt. Även socialnämndens egen utredning visar tydligt att hon hade dessa och även andra svåra problem. Sammantaget ansåg jag att det tillgängliga materialet i målet mycket starkt talade för att det fanns förutsättningar för vård enligt 4 § LVM och att det inte fanns någon anledning för rätten att inför en muntlig förhandling besluta om läkarundersökning med stöd av 11 § LVM.

Under länsrättens muntliga förhandling den 2 september framkom att AA vitsordade allt av saklig betydelse i socialnämndens utredning samt att hon medgav tvångsvård eftersom hon inte ansåg sig kunna klara behandling på frivillig väg. Mot denna bakgrund och med hänsyn till vad som framgick av såväl socialnämndens egen utredning som av det ovan nämnda och relativt aktuella läkarutlåtandet, ansåg jag att det inte heller då fanns skäl för länsrätten att vidta någon åtgärd med anledning av att socialnämnden inte hade beslutat om läkarundersökning enligt 9 § LVM efter att utredningen inletts.

I ett beslut den 29 oktober 2010 anförde *JO André* följande.

Bedömning

I 8 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) finns bestämmelser om förvaltningsdomstolarnas utredningsskyldighet, den s.k. officialprincipen. I lagrummet föreskrivs i första stycket att rätten ska tillse att ett mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Vidare anges i andra stycket att rätten vid behov anvisar hur utredningen bör kompletteras och att överflödigt utredning får avvisas. Regeln i första stycket har formulerats så att omfattningen och innebörden av en

domstols utredningsansvar beror på varje enskilt måls beskaffenhet. Det övergripande syftet med utredningsansvaret är att säkerställa en riktig dom.

Enligt 7 § LVM ska socialnämnden inleda utredning när den genom anmälan eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård. När en utredning har inletts ska socialnämnden enligt 9 § LVM, om det inte är uppenbart obehövligt, besluta om läkarundersökning av missbrukaren samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren ska i ett intyg ange missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

Om det är uppenbart obehövligt behöver nämnden inte besluta om läkarundersökning. Så kan vara fallet t.ex. om det redan finns ett aktuellt läkarintyg i ärendet (prop. 1987/88:147 s. 96). I Socialstyrelsens allmänna råd, Tillämpning av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, SOSFS 1997:6, anges att ett sådant läkarintyg inte bör vara äldre än 14 dagar när ansökan om vård inlämnas till rätten.

Anser socialnämnden efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård ska nämnden, enligt 11 § LVM, ansöka om sådan vård hos förvaltningsrätten (tidigare länsrätten). Till ansökan ska fogas den utredning nämnden gjort och ett sådant läkarintyg som avses i 9 § LVM. Om nämndens ansökan inte innehåller läkarintyg eller om det behövs av något annat skäl, får rätten enligt 11 § tredje stycket LVM besluta om läkarundersökning. Rätten kan begära biträde av polismyndighet för att föra missbrukaren till undersökningen (45 § LVM).

Av utredningen framgår bl.a. följande. Överläkaren BB, Universitetssjukhuset i Lund (numera Skånes universitetssjukhus), gjorde den 2 juli 2008 en anmälan till socialnämnden angående behov av tvångsvård för AA. I anmälan angavs bl.a. att AA hade haft ett ordentligt återfall i alkoholmissbruk och att hon uppvisade en stark dödsönskan, varför någon form av tvångsvård borde beredas henne. Socialnämnden i Burlövs kommun ansökte den 18 augusti 2008 hos länsrätten om tvångsvård enligt LVM för AA. Till ansökan fogades bl.a. den anmälan som överläkaren BB hade gett in till nämnden.

I socialnämndens remissvar i initiativärendet mot nämnden (JO:s dnr 3713-2009) anføres att en handläggare den 14 juli 2008, i samband med besök hos AA på sjukhuset där hon vårdades, framförde en begäran om läkarintyg enligt 9 § LVM. Något läkarintyg hade emellertid inte kommit in i ärendet när ansökan ingavs till länsrätten.

Ett läkarintyg enligt 9 § LVM ska klargöra missbrukarens aktuella hälsotillstånd och hans eller hennes allmänna behov av vård. En bedömning av faran för den enskildes hälsa, till följd av missbruk, måste till stor del bygga på vilka medicinska skador missbrukaren redan har ådragit sig. Av ett läkarintyg bör framgå bl.a. om den enskilde lider av några sjukdomar som har betydelse, om det finns tecken på

sjukdom eller skada på grund av missbruket och om det finns tecken på abstinenssymptom och förekomst av depression, vanföreställningar m.m. Läkaren torde också kunna uttala sig om faran för hälsan vid ett fortsatt missbruk.

Överläkaren BB:s anmälan, daterad den 2 juli 2008, grundade sig på dennes iakttagelser i samband med att AA, i starkt upprivet tillstånd, kom in till vårdinrättningen den 30 juni 2008 och dagarna därefter. I anmälan fanns det inte några närmare uppgifter om AA:s hälsotillstånd.

När såsom i LVM-mål det allmänna i egenskap av sökande har ett omfattande utredningsansvar, kan domstolen med hänsyn till ”målets beskaffenhet” som regel utgå från sökandens utredning och granska denna med beaktande av vad motparten anför i målet. Av 8 § förvaltningsprocesslagen följer dock att domstolen också har ett visst eget ansvar för att utredningen blir fullständig och korrekt. Den måste således bl.a. se till att de faktiska förhållandena blir tillräckligt utredda. Genom bestämmelsen i 11 § tredje stycket LVM har domstolen uttryckligen getts möjlighet att vid behov komplettera utredningen genom att inhämta ett läkarintyg i målet.

Det allmänna intresset av att en missbrukare oberoende av eget samtycke bereds vård för att komma ifrån sitt missbruk är så viktigt att parterna – missbrukaren och socialnämnden – inte kan tillåtas förfoga fritt över processföremålet, tvångsvård eller inte (se bl.a. Wennergren, Bertil, Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar, femte uppl., s. 162 f.). Eftersom nämndens ansökan inte innehöll någon närmare utredning rörande AA:s aktuella hälsotillstånd borde länsrätten ha beslutat om läkarundersökning beträffande AA. Genom att länsrätten inte kompletterade utredningen med ett sådant läkarintyg blev beslutsunderlaget i målet bristfälligt. Detta är inte tillfredsställande. Jag vill understryka att det nu anförda inte innebär något ställningstagande i frågan huruvida utgången skulle ha blivit en annan om utredningen hade kompletterats med ett läkarintyg. Om det var rätt eller fel att besluta om tvångsvård för AA är för övrigt en fråga som jag som JO inte bör anlägga synpunkter på.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det anförda.